№ 55 Ապրիլ 2 (14) **1880** Ապրիլ 2 (14) № 55

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Տփխիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Голосъ» լրագիրը հրէաների մասին.—Ներքին տեսութիւն. Հայոց թատրոն. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Նամակ Գերմանիայից. Նամակ Թիւրքիայից.—Յայտարարութիւններ.—Բանասիրական. Խենթը:

«ГОЛОСЪ» ԼՐԱԳԻՐԸ ՀՐԷԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաց «Голосъ» լրագիրը տըպել է իր № 76 մէջ մի յօդուած հրէաների մասին, որից մենք արժանի ենք համարում քաղուածք անել, մեր ընթերցողներին լրագրի մտքերի հետ ծանօթացնելու համար:

Հրէաների դէմ հալածանքները, ասում է ռուս լրագիրը, որոնց դեռ նորերումն դատապարտել է Բերլինի կոնգրէսը, պէտք է միշտ դժբաղդութիւն համարվեն այն երկրի համար, ուրեղ այդ հալածանքները պատահում են: Նրա գրութեան պարտաւորութիւնն է զգուշացնել իր հայրենիքը այդ տեսակ դժբաղդութիւնից:

Այն ժամանակից յետոյ, երբ Ռուսաստանում յայտնվեցաւ բատորերկրեայ, յեղափոխիչ շարժումը, որ ամօթ է բերում մեր ռուսաց երկրին, շարունակում է ռուս թերթը, շատերը սկսեցին հաստատել թէ ռուս անարխիստների առաջնորդները հրէաներն են: Այդ մեղադրանքը շատ հասարակ դատողութեան վրա էր հիմնված, յեղափոխութեան գործի համար փող է հարկաւոր, իսկ հրէաները փող ունեն, ուրեմն հրէաներն են անիշխանական կուսակցութեան առաջնորդները:

Այն իրողութիւնը որ Սոլովյեվը որ յանդգնեցաւ կոմս Լօրիս-Մելիքովի վրա ատրճանակ արձակել, հրէական ծագումից էր, բաւական էր, որ կրկին սկսէին մեղադրել բոլոր հրէաներին:

Հրէաները, ասում է «Голосъ» լրագիրը, նոյնպիսի հպատակներ են ռուսաց պետութեան, ինչպէս և նրա միւս հպատակները: Եթէ այդ ճշմարտութիւնը դեռ ևս ամենքը չեն ըմբռնում, դրա պատճառը նոյն իսկ հրէաների մեր երկրի մէջ առանձնական դրութիւնն է: Երբ որ բոլոր ռուս հպատակների հաւասարութեան սկզբունքը օրէնքի առջև կը տարածվի և այն ռուս քաղաքացիների վրա, որոնք մովսիսական դաւանութեան են պատկանում, այն ժամանակ փոքր առ փոքր կը վերանան և այն նախապաշարմունքները, որոնք արմատացած են ժողովրդի մէջ հրէաների դէմ: Թող ռուս հրէայի իրաւունքները հաւասար լինեն մնացած ռուս հպատակների իրաւունքների հետ, աւելացնում է ռուս թերթը,—և ռուս ազգի թշնամութիւնը հրէաների դէմ ինքն իրան կանհետանայ:

Անգլիական «Times» լրագիրը շատ ուղիղ է նկատում որ Ռուսաստանում օրէնքները և վարչութիւնը այնքան մեծ ազդեցութիւն ունեն ազգի բարոյական տրամադրութեան վրա, որ բաւական է մի նոր և հաւասարական օրէնք հրատարակվի հրէաների վերաբերութեամբ,—և ռուս ժողովրդի միջից իսկոյն կանհետանայ ատելութիւնը դէպի հրէաները:

Դորանից յետոյ «Голосъ» լրագիրը ապացուցանում է թէ ինչ պատճառով նա անկարելի է գտնում կասկածել հրէաներին անարխիական գործին համակրութեան մէջ: Անարխիայի (անիշխանութեան) գլխաւոր նպատակն է ոչնչացնել դրամագլուխ, ուրեմն միթէ միամտութիւն չէ կարծել, որ հրէաները կը զոհեն իրանց կապիտալները նոյն իսկ կապիտալը ոչնչացնելու նպատակով: Կապիտալի գոյութիւնը ամենալաւ գրաւական է մի որ և է դասակարգի պահպանողական և ոչ թէ յեղափոխիչ բանդող ուղղութեան:

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

—Այժմ տեսնում էք, շարունակեց պ. Դուդուկչեանը,—որ այդ բոլոր չարագործութիւնների մէջ մի ներքին կապ կայ, մի գաղտնի և դժոխային նպատակ կայ: Ես աւելորդ եմ համարում խօսել մանաւոր երևոյթների վրա, և ցոյց տալ, որ տեղական իշխանութեան պաշտօնեաները շատ անգամ աշխատել են արհեստական կերպով սով պատճառել հայաբնակ գաւառներում, որպէս զի քրդերի և չերքէզների սրից ազատ մնացած հայերին կոտորեն քաղցածութիւնով: Դա հրէշաւոր մի սպանութիւն է, որին ընդունակ է անգութ, անզգամ թուրքը միայն: Մաշել ժողովուրդը աղքատութիւնով, տնտեսապէս սնանկացնել նրան, զըրկել ապրուստի բոլոր միջոցներից,—ահա գլխաւոր զէնքերը, որոնցմով թուրքը աշխատում է այժմ ոչնչացնել հայ տարրը: Նա գիտէ, որ սուրը զէնքով դժուար է մահացնել մի ժողովուրդ, որի գոյութիւնը կայանում է իր աշխատասիրութեան և նիւթական կարողութեան մէջ: Զէյթունի հայերը վարուցանքի տեղ չունեն, նրանց ապրուստի և արդիւնաբերութեան գլխաւոր աղբիւրները են երկաթի հանքերը, որ բանագործում են նրանք, պատրաստում են զանազան տեսակ գործիքներ, կամ այնպէս անպատրաստ տանում են մերձաւոր գաւառները, և վաճառելով, փոխարէնը գնում են ինչ որ իրանց պէտք է: Թուրքիան մի քանի անգամ փորձ փորձեց խլել զէյթունցիների ձեռքից այդ հանքերը, միայն քաջ լեռնաբնակների սաստիկ ընդդիմադրութիւնը կարողացաւ փրկել իրանց ապրուստի գլխաւոր հարստութիւնը: Վանայ հըրդեհը այդ տեսակ մեքենայութիւնների մի ճըշգրիտ օրինակ կարող է համարվել: Հայերը այս քաղաքում բաւական հարստացած էին. մի գիշերվայ մէջ նրանց բոլոր խանութները կրակի մատնեցին: Չը նայելով հայերի անդադար բողոքներին, տեղական իշխանութիւնը մինչև անգամ քննութիւն բանալ չը կամեցաւ, որ յայտնվեն չարագործները: Որովհետև ինքն իր վրա քննութիւն սկսել չէր ցանկանում....

—Ինձ մինչև այսօր զարմացնում էր այն միտքը, թէ ինչու Թուրքիան այնքան շողոքորթում է քըրդերի և չերքէզների ցեղապետներին, շողոքորթում է նրանց հոգևոր գլուխներին կամ շէյխերին, որոնք իրանց անկարգութիւններով ոչ սակաւ հոգսեր են պատճառում կառավարութեանը: Դրանք շատ անգամ հարկեր չեն վճարում, շատ անգամ ահագին խումբերով ապստամբում են այս և այն գաւառները: Միթէ, մտածում էինք մենք, եթէ իշխանութիւնը ցանկանայ, չէ կարող զսպել այդ աւազակներին: Հիմայ հասկանում ենք, որ Թուրքիային պէտք էր իր ձեռքում ունենալ այսպիսի գործիքներ: Նպատակը—բացայայտ է....

Պ. Դուդուկչեանը, կարծես, աշխատում էր այս գլխից դուրս թափել բոլոր դառնութիւնները, որ ծանրացած էին նրա սրտի վրա: Տառապեալ ժողովրդի ցաւը, նրա անբախտ վիճակը, նրա տխուր ապագան, որ նկարվում էր նրա աչքի առջև իր սև գոյներով,—այդ բոլորը լցրել էին նրա հոգին մի արդար վրդովմունքով:

—Հանգամանքները, կեանքի պայմանները, ասաց նա,—ստիպեցնում են մարդուն իր նմանների հետ վարվել այնպէս, որպէս վարվում են օտարները իր հետ,—չարին չարով պատասխանել: Ուրիշ հնար չը կայ: Բոլոր արարածների մէջ մարդը միայն է, որ գազաններից աւելի անգութ և աւելի անիրաւ կերպով է վարվում իր նմանների հետ: Գազանը գոնէ միանգամից մահացնում է և հանգստացնում է իր զոհին: Բայց մարդը յաջորդաբար է վարվում: Նա տանջում է, ճնշում է, բարոյապէս և մտաւորապէս մաշում է, և իր զոհի կենդանական բոլոր ուժերը սակաւ առ սակաւ սպառելով, այնպէս է սպանում: Դա մի սարսափելի սպանութիւն է: Այսպիսի սպանութիւն գործելու ընդունակ է մարդը միայն: Այսպիսի սպանութիւններ կատարվում են ոչ միայն մասնաւոր անհատների վերաբերութեամբ, այլ ամբողջ ազգերի վերաբերութեամբ ևս: Մի այսպիսի սպանութիւն սպառնում է մեզ: Միթէ սոյն նպատակով չեն վարվում մեզ հետ թուրքերը, քրդերը և չերքէզները: Միթէ սոյն պատճառներից չէ, որ այսօր Հայաստանը մեծ մասամբ դատարկվել է հայերից:

Պ. Դուդուկչեանի երկար բացատրութիւնների միջոցին Վարդանը լսում էր խորին համակրութեամբ: Նա մի դառն, հեգնական ժպիտով պատասխանեց.

—Հայոց ժողովուրդը մի զարմանալի ժողովուրդ է. նրան սպանելը, եթէ չասեմ անհնարին է, կարող եմ ասել, որ շատ դժուարին է: Նա այն բազմագլխեան առասպելական վիշապն է, որ կոչվում է Հիդրայ, որի իւրաքանչիւր ջախջախված և կտրված գլխի տեղ բուսնում է մի նորը և աւելի զօրաւորը: Դարերի ընթացքում, համաշխարհական զարկոցի սալի վրա, հայը այն աստիճան ծեծվեցաւ, տաշվեցաւ և կոփվեցաւ, որ ստացաւ երկաթի ամրութիւն: Նրան ջախջախելը շատ հեշտ չէ. նա չափազանց տոկուն է.... Հայը տարաւ, հայը համբերեց ամենամեծ մոնղոլների բարբարոսութիւններին, որոնց համեմատութեամբ թուրքիայի այժմեան մոնղոլական սերունդը պէտք է ճանճեր համարել: Հայի երկրի վրայով անցան Մանգու-խանի, Լէնկ-Թէմուրի, Չինգիս-խանի, Հուլաւունի և դրանց նման մարդկային հրէշների արիւնարբու հրոսակները: Նրանք անցան հեղեղների և փոթորիկների նման, ջարդեցին, ջարդվեցան, և վերջապէս անհետացան, բայց հայը դարձեալ մնաց: Այժմեան մոնղոլական Թուրքիան, աշխատելով սպանել արդիւնաբերող և տէրութեան գանձարանը լցնող հայերին, անգիտակցաբար սպանում է ինքն իրան: Նրա այժմեան ֆինանսական սնանկութիւնը այդ սպանութեան հետևանքն է: Վաղեմի Թուրքիան աւելի լաւ էր հասկացել հայ տարրի օգտաւէտութիւնը իր պետութեան հաստատութեան համար: Նա ոչ միայն առանձին հոգ էր տանում աշխատասէր հայ գիւղացու հանգստութեան համար, այլ պետութեան գանձային ամբողջ կառավարութիւնը յանձնել էր հայ դրամատէրների ձեռքը, և մեր սառաֆները ոչ սակաւ անգամ ազատում էին պետութիւնը ֆինանսական ամենադժուարին ճգնաժամի ժամանակ:

Առաւօտը մօտ էր լուսանալու, տակաւին խօսում էին մեր տաք գլուխ խորհողները: Յետոյ նրանք սկսեցին խօսել ինչ-որ պատրաստութիւնների և կարգադրութիւնների մասին: Երբ խորհուրդը աւարտված էր, պ. Դուդուկչեանը հանեց իր ծոցից երեք այցատոմս, և տալով իր բարեկամներին, ասաց.

—Ես բոլորովին հաւատում եմ ձեզ. այժմ դուք կարող էք գիտենալ իմ ով լինելը և իմ իսկական անունը:

Այցատոմսերի վրա ֆրանսիական գեղեցիկ տառերով տպված էր Լ. Սալման:

Պ. Լևոն Սալմանի հայրը՝ Թորոս Չէլէբին *) մահմեդականութիւն ընդունած հայ կաթոլիկ էր: Թէ ինչ հանգամանքների պատճառով նա փոխեց իր կրօնը, դա մի երկար պատմութիւն է: Մենք այսքանը միայն կասենք, որ Թորոսին մեղադրեցին մի թուրք օրիորդի հետ յարաբերութիւններ ունենալու մէջ, և նա սպանումից ազատ մնալու համար ստիպվեցաւ մահմեդականութիւն ընդունել և ամուսնանալ գեղեցիկ Ֆաթիմայի հետ,—այդպէս էր օրիորդի անունը: Լևոնի ծնունդից յետոյ Ֆաթիման վախճանվեցաւ և փոքրիկ երեխան մնաց հօր խնամատարութեան ներքոյ, որին սաստիկ տանջում էր այն միտքը, որ իր զաւակը կը կրթվի և կը մեծանայ իրան ատելի դարձած մի օտար կրօնի մէջ: Սալմանը (մահմեդականացած Թորոս Չէլէբին) թողեց իր հայրենիքը՝ Անգուրիան և տեղափոխվեցաւ Կ. Պօլիս: Այստեղ ոչ ոք չէր ճանաչում նրան: Նա իր զաւակը յանձնեց Ֆրերների միաբանութեանը, իսկ ինքը անհետացաւ: Փոքրիկ Լևոնը մեծացաւ կաթոլիկների մի կուսանոցի մէջ, և յետոյ 12 տարեկան հասակում տարվեցաւ Իտալիա: Իր սկզբնական ուսումը ստացաւ նա կղերի ձեռքից: Նա անցկացրեց մի քանի տարի Վենետիկի ս. Ղազարի վանքում, և այնտեղից, հեռանալով, մտաւ Վիէննայի մխիթարեանների վանքը, բայց ոչ մի տեղ հիմնաւոր գիտութիւն չը սովորեցաւ: Վերջապէս մի կնոջ սէրը դուրս քաշեց նրան վանքային ապականված մթնոլորտից և ձգեց

*) Չէլէբի կոչում են թուրքերը հայ և յոյն վաճառականներին:

Դուցէ հրէական ցեղին կարելի է այլ և այլ ուրիշ պակասութիւններ վերաբերել, աւելացնում է ռուս թերթը, բայց երբէք կարելի չէ կասկածել հրէաների անխախտութեան ձգտումների մէջ։ Այդ տեսակ ձգտումն հակառակ է նրանց պահպանողական (կօնսէրվատիվ) ցեղական բնաւորութեանը։

Իսկ եթէ հրէաների մէջ պատահում են Մօղէցկու պէս այլանդակ, հիւանդոտ անհատներ, ասում է «Голосъ» լրագիրը, դրանք հետևանք են մի յայտնի կուսակցութեան վնասակար ուղղութեան, որտեղ կան ներկայացուցիչներ և Ռուսաստանի միւս ազգութիւնների։ Այդտեղ ցեղական յատկութիւն ոչինչ նշանակութիւն չունի, այդտեղ ոչ ռուսաց, ոչ էլ հրէական ծագումը ոչինչ դեր չէ խաղում։

«Голосъ» լրագիրը վերջացնում է ասելով, որ այդ տեսակ խռովեալ ժամանակներում չը պէտք է երկպառակութիւն գցել Ռուսաստանի այլ և այլ ազգութիւնների և դաւանութիւնների մէջ, այլ բոլոր բարեմիտ անձինք պէտք է ջանան միութիւն հաստատել բոլորի մէջն էլ, ցանկանալով հաւասար իրաւունքներ բոլոր ռուս քաղաքացիներին, թագաւորի բոլոր հաւատարիմ հպատակներին։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, մարտի 27-ին, հայոց մշտական դերասանական խումբը մասնակցութեամբ յայտնի թատրօնասէր Վահան Մամիկոնեանի ներկայացրեց «Կօվերլէյի սպանումն»։

Մենք դիտաւորութիւն չունենք այդ ներկայացումն քննութեան տակ ձգելու, միայն չենք կարող մի քանի խօսք չասել այդ ներկայացման առիթով։ Նախ և առաջ մենք կարող ենք շնորհաւորել Թիֆլիսի հասարակութեանը այն ուրախալի երևոյթը, որը նշմարվում է այս վերջին ժամանակներում։ Վերջապէս հայ թատրօնասէրները ձեռք են մեկնում մշտական խմբին և օգնում են, որքան թոյլ են տալիս նոցա իրանց ուժերը. այդպէս վարվեցաւ պ. Սեդրակ Մանդինեանցը, Րապլէվի դերը խաղալով, և Վահան Մամիկոնեանը Արտուր Գորդօնի և Րօժէր Կօվէրլէյի դերերի մէջ։

Վերջապէս մեր թատրօնական մասնաժողովն էլ, մի կողմ դնելով իր անտեղի հպարտութիւնը, զգաց հարկաւորութիւն մասնաւոր անձերի մասնակցութեան մէջ և դիմեց նոցա օգնութեան։ Վաղուց հարկաւոր էր այդ անել։ Բայց մենք շատ և շատ ցաւում ենք, որ թատրօնական մասնաժողովը հրաւիրում է թատրօնասէրներին մասնակցելու մի և նոյն մաշած-փտած պիէսների մէջ։

Գոնէ թատրօնական մասնաժողովը օգուտ քաղէր այն հանգամանքից, որ հայոց հասարակութիւնը, զզուած լինելով մասնաժողովի ներկայացումներից, նորից այցելում է թատրօնը, երբ լսում է, որ այս կամ այն թատրօնասէր մասնակցում է ներկայացման, գոնէ, ասում ենք մենք, օգուտ քաղէր այդ հանգամանքից և այդ ներկայացումները շրջապատէր այնպիսի պայմաններով, որոնք կարող էին հասարակութեանը չը զզուացնել և այն ներկայացումներից, որոնց մէջ մասնակցում են թատրօնասէրները։

Դորա համար հարկաւոր է, ինչպէս և միշտ, հետևեալը. հրաժարուել յայտնի փտած բէպէրտուարից և, երկրորդը, դերասաններին նախ պատրաստել և ապա բեմը դուրս թողնել։

Պատուելի թատրօնասէրի գեղեցիկ խաղը (ափսոս, որ նոյնը չէ կարելի ասել դիկցիայի մասին, որովհետև տեղ տեղ երգում է) տեղ տեղ սառն էր երևում։ Ինչու։ Որովհետև նա ստիպված էր լինում մտնել դերերին և դերասաններին դուրս կանչել, նա ստիպված էր բեմի վրա դերասաններին և դերասանուհիներին նորանց դերը տալ, որովհետև նորանք իրանց դերերը չէին իմանում. նա ստիպված էր անբնական դիրք բռնել բեմի վրա, որովհետև միւսները չէին իմանում, որտեղ և ինչպէս կանգնել. մի խօսքով կարելի էր կարծել, որ առանց կրկնութեան էին խաղում։ Ինչ է շինում պարոն բէժիսօրը, որը իր պաշտօնը վարելու համար առանձին վարձատրութիւն է ստանում. գուցէ նա կարծում է, որ բաւական է բոլոր դերասանուհիներին թաշկինակներ մէկ ձեռքում բռնել տալ (այդ երեկոյ կարծես բոլոր դերասանուհիներին արգելված էր առանց թաշկինակների բեմը դուրս գալ) և ուրիշ ոչինչ։ Այդպէս վարվելով, թատրօնական մասնաժողովը կարող է միայն նորան հասնել, որ ապագայում ոչ մի թատրօնասէր էլ չի կամենայ մասնակցել նորա ներկայացումներին։

Առհասարակ ամբողջ ներկայացումն թոյլ անցաւ. մենք համոզված ենք, որ եթէ պ. Մամիկոնեանը չը լինէր, հասարակութիւնը երկրորդ գործողութիւնից յետոյ կը փախչէր թատրօնից. դա էր համարեա միակ խաղացողը, որը ոյժ էր տալիս հասարակութեանը դիմանալ անտանելի երկար անտրակտներին և միւս դերասանների և դերասանուհիների կրիտիկայից ստոր խաղին։ Դերասանուհիներից Աստղիկը և մասամբ Սիրանուշը փոքր 'ի շատէ բարձր էին միւս դերասանուհիներից, իսկ դերասաններից միայն Աւալեանը իր բնական խաղով (Նեդ Գորդօնի դերում) ցոյց տուեց թէ մասնաժողովին և թէ հասարակութեան որ եթէ նա Փիլիպպոսի դերը (Դօն Կարլոսի մէջ) և նորանց նմանները փչացնում է, դորանում մեղաւոր է ոչ թէ ինքն, այլ նորանք, որոնք նորան իր ամպլուայի դերերը չեն տալիս։

Ինչ և իցէ պարոն Մամիկոնեանցը, որը յայտնի է Թիֆլիսի հասարակութեանը իր բեմական ընդունակութիւններով, այս անգամ նորից ցոյց տուեց իր տաղանդը. մանաւանդ գրաւիչ էր նա պիէսայի ամենադժուար տեղերում. իսկոյն երևում էր, որ պատուելի թատրօնասէրը աշխատել էր, որքան կարելի էր, մշակել այդ տեղերը, օրինակ, առաջին գործողութեան երկրորդ պատկերում շոգենաւի վրա, զարմանալի կերպով փոխում էր նա թէ երեսի արտայայտութիւնը, թէ շարժուածքները, մի խօսքով, միայն տաղանդաւոր թատրօնասէրը կարող էր ներկայացնել մի և նոյն ժամանակ երկու ամենևին հակառակ տիպեր, կամ Կօվէրլէյի ամրոցում, երբ իր մօրը (Գորդօնին) մի կողմ տանելով, խորհուրդ է տալիս նրան լռել և իսկոյն փոխվելով իրան ձևացնում է Կօվէրլէյ, և վերջին ներկայացման մէջ, երբ խեղդամարվում է։

Յուսով ենք, որ պ. Վահան Մամիկոնեանը կը շարունակէ ժամանակ առ ժամանակ մասնակցել հայոց ներկայացումներին։ Առհասարակ պէտք է նկատել, որ միայն թատրօնասէրների մասնակցութեամբ կարելի է հայոց բեմը պահպանել, պահպանել նորան կատարեալ անկումից. այդ դէպքում գոնէ օրինակ վերցնէինք փոցլիներից։ Զանազան Սարգսեանցներից, Մելիք-Ադամեանցներից և այլ

փարիզի քաօսի մէջ։ Այստեղ նա սկսում անց էր կացնում զուարճութիւններով լի դատարկ կեանք, անդադար անցկենալով մի կուսակցութիւնից դէպի միւսը, և մտնելով զանազան ընկերութիւնների մէջ, միայն խօսելու, բայց ոչ գործ շինելու համար։ Իսկ երբ սպառվեցան սիրունիկ փողերը, այնուհետև աղքատութիւնը ստիպեց նրան ձեռք զարկել լուրջ աշխատանքի, գրում էր լրագրական զանազան յօդուածներ արևելքի վերաբերութեամբ և նրանով ապրում էր։ Բայց երբ յարուցվեցաւ վերջին արևելեան հարցը, նա թողեց փարիզը, թողեց իր սիրուհին և դիմեց դէպի Կ. Պօլիս։

ԻԲ.

Պ. Սալմանի Բագրևանդի գաւառում յայտնվելուց դեռ մի ամիս առաջ, արզրումցի հաջի Միսաք անունով ջորեպանը բեռնաւորեց իր քարվանը և ճանապարհ ընկաւ դէպի Արզրում։ «Հաջի» մականունը ստացել էր նա այն պատճառով, որ երկու անգամ ս. Երուսաղէմ ուխտ էր գնացել, և եթէ Աստուած արժանի կանէր մի անգամ ևս գնալու նպատակ ունէր, որ խորհրդական թիւը լրանար։ Առհասարակ հաջի Միսաքը բարի քրիստոնեայ էր, և նրա ջերմեռանդութիւնը հասնում էր մինչև սնահաւատութեան։ Ճանապարհների վրա բոլոր քաղաքներում, բոլոր գիւղերում և բոլոր իջևաններում ճանաչում էին հաջի Միսաքին։ Քսան տարուց աւելի կը լինէր, որ այդ մարդը իր ջորիներով պտտում էր Փոքր-Ասիայի և Հայաստանի մէջ, ու ծանրաւթիւններ էր տեղափոխում։ Հաջի Միսաքը մի հաստ ու պինդ մարդ էր, միջակ հասակով և սաստիկ արագաշարժ։ Նրա դէմքի գծագրութիւնը անհնարին էր ճշտապէս որոշել, որովհետև ամբողջապէս ծածկված էր խիտ մազերով, որոնց միջից երևում էին աւելի հայկական քիթը և բոցավառ աչքերը միայն, որոնց խորութեան մէջ միշտ կարելի էր նկատել նրա բարեսրտութեան պայծառ արտայայտութիւնը։

Ամեն տեղից երբ անց էր կենում հաջի Միսաքի քարվանը, միշտ ընդհանուր ուրախութիւն էր պատճառում։ Ո՛վ ասես, նրանից մի բան չէր սպասում ստանալ. վաճառականը ապրանք էր սպասում, կինը իր պանդուխտ ամուսնից նամակ էր սպասում, ճանապարհների վրա գտնվող մանր և խոշոր աստիճանաւորները կամ պաշտօնատարները այս և այն կրեզէններն էին սպասում ուտելու, խմելու և հագնելու համար։ Շատ անգամ պանդուխտ, հիւանդ, և ճանապարհների վրա նուաղած ու ընկած հայ գաղթականը սպասում էր, որ հաջի Միսաքի քարվանը կանցնի, և իրան մարգասիրաբար վեր առնելով, կը տանէ և ցանկացած տեղը կը հասցնէ։ Հաջի Միսաքի կամակատարութիւնը և նրա պատրաստակամութիւնը ամեն մարդու օգնելու մէջ, նրան սիրելի էին արել իր բոլոր ծանօթներին։—«Հաջի Միսաք, վերադարձին ինձ համար մի քանի հօխայ թամբաքու բեր»—«հաջի Միսաք, դանվէս պռծել է, դանվէ բեր»—«հաջի Միսաք, այս ղէյթօնի խղը հասցրու մեր տունը»—այսպիսի պատուէրներ նա կատարում էր առանց մի փարայ ընդունելու և մինչև անգամ իր գրպանից ծախսելով։ Այս պատճառով ճանապարհների վարչութիւնները շատ խիստ չէին վարվում հաջի Միսաքի հետ. մաքսատներից նրա քարվանը անցնում էր ամենայն ապահովութեամբ՝ և աստիճանաւորները չէին նեղացնում նրան։

Բեռնակիրը, և մանաւանդ ճանաչված բեռնակիրը, մեծ հաւատարմութիւն ունի արևելքում։ Նրան յանձնում են ամենաթանգագին ապրանքների հակեր, նրան յանձնում են տոպրակներով լի ոսկի և արծաթ, առանց որ և իցէ թղթերի կամ պաշտօնական գրագրութիւնների, և նա իր ստացած աւանդները տանում է և անկորուստ հասցնում է պատկանած տեղը։

Ամեն քաղաքում գիտէին, թէ երբ կը յայտնվի հաջի Միսաքը։ Նրա քարվանի ընթացքը այնքան կանոնաւոր էր, եթէ մի արտաքոյ կարգի դէպք պատահելու չը լինէր, նա մի ժամ ևս յետ չէր ընկնի սովորական օրից։ Բայց այս անգամ հաջի Միսաքի քարվանը բաւական դանդաղ էր ընթանում։ Չը նայելով նրա վեր առած հակերի փոքրիկ ծաւալին, նրանք բաւական ծանր էին երևում։ Հակերի մեծ մասը քառանկիւնի, երկայնաձև արկղիկներ էին, երկաթի կապանքներով ամրացրած, և որոնց վրա անգլիական տառերով դրոշմված էին «Պերսիա» և «Թեհերան» բառերը։ Քարվանը ըստ մեծի մասին ուղևորվում էր գիշերով։ Հաջի Միսաքը ասում էր, որ նա չէ ցանկանում ցերեկվայ տօթերի ժամանակ իր ջորիները յոգնեցնել։

Քարվանի մէջ կար մի երկրորդ անձնաւորութիւն ևս, որ իրան կոչում էր Մելիք-Մանսուր. դա վաճառական էր, և իր ասելով պարսկաստանցի հայ։

Վերջին 20—30 տարիների ընթացքում, պարսից կառավարութիւնը, բաւական մեծ վերանորոգութիւններ անելով զէնքերի փոփոխութեան մէջ, և նրանց եւրոպական ձևի վերածելով, հայերի առաջն բացվեցաւ վաճառականութեան մի նոր ասպարէզ, որոնք սկսեցին հայթայթել կառավարութեանը պահանջված զէնքերը։ Մելիք-Մանսուրը այս տեսակ վաճառականներից էր և ջորիների կրած ծանր արկղները նրան էին պատկանում։ Մաքսատներում առանձին ուշադրութիւն չէին դարձնում այդ արկղների վրա, որովհետև իբրև տրանզիտ ապրանք, պէտք է անցկենային Պարսկաստան։ Այս տեսակ ապրանքների փոխադրութիւնը Տրապիզոնի, Արզրումի և Բայազէտի ճանապարհով դէպի Պարսկաստան, մի նոր բան չէր։

Մելիք-Մանսուրը կը լինէր 36 տարեկան, նա բաւական համակրական դէմք ունէր, նրա միշտ ուրախ, միշտ ծիծաղկոտ բնաւորութիւնը և փոքր ինչ չաղակրատ լեզուն մի առանձին կեանք էին տալիս այդ մարդու անվերջ խօսակցութիւններին հաջի Միսաքի հետ, մանաւանդ երբ նա սկսում էր պատմել իր կեանքի հետաքրքիր արկածները, որ կատարվել էին հեռաւոր աշխարհներում։ Քարվանի ճանապարհորդութեան միակերպ ձանձրոյթը փարատելու համար այս տեսակ խօսակցութիւնները անհրաժեշտ են լինում։ Աւելի հետաքրքիր էր այդ հայոց «Թափառական հրէայի» ձախ ձեռքի երեք մատների կորվելու պատմութիւնը, որ պատահել էր Հնդկաստանում մի կռւի մէջ, որ նա ունեցել էր վայրենիների հետ։

Մելիք-Մանսուրը խօսում էր շատ արևելեան և արևմտեան լեզուներով, և իր ամբողջ կեանքում մարդիկների հետ շարվելով, գիտէր նրանց բոլոր խորամանկութիւնները, գիտէր, թէ ինչպէս պէտք է վարվել մարդու հետ։ Եւ այս պատճառով, նա ներսից այն չէր, ինչ որ երևում էր դրսից։ Այսուամենայնիւ, հաջի Միսաքը մի առանձին յարգանքով էր վերաբերվում դէպի այդ խորհրդաւոր անձնաւորութիւնը, ոչ այն պատճառով միայն, որ ինքը իբրև բեռնատար պարտաւոր էր պատուել իր վեր առած բեռների տիրոջը, բայց գտնում էր նրա մէջ մի ուրիշ բան, որ խիստ յարգելի էր։

Ամեն մի խան (քարվանսարայ) իջևանելիս պանդոկապետները խիստ գոհ էին մնում Մելիք-Մանսուրից. նա բաւական առատաձեռն էր և ոսկին չաղ էր տալիս աջուձախ։

—Դուք դրանց փչացնում էք, նկատում էր հաջի Միսաքը,—միւս անգամ մեզ անհնար կը լինի այդ աւազակներից մի բաժակ ջուր խընդրել։

—Վնաս չունի, պատասխանում էր նա ծիծաղելով,—ոսկու փայլը կուրացնում է մարդկանց աչքերը…

Քարվանը անվտանգ անցաւ Արզրումից և մի շաբաթից յետոյ մտաւ Բայազէդի գաւառը։ Այստեղ Մելիք-Մանսուրի բեռները սկսեցին հետզհետէ փոխվել։ Արկղները գիշերով անհետանում էին և նրանց փոխարէն ստացվում էին ուրիշ հակեր, բոլորովին այլ տեսակ մթերքներով։ Այդ փոփոխութիւնները պատահում էին, երբ քարվանը իջևանում էր այս և այն հայաբնակ գիւղի մէջ։ Երբեմն յայտնվում էին Մելիք-Մանսուրի մօտ մի տեսակ անծանօթ մարդիկ, ինչ-որ անհասկանալի լեզուով խօսում էին նրա հետ և անհետանում էին։

Վերջապէս քարվանը մօտեցաւ Տաճկաստանի և Պարսկաստանի սահմանին։ Նա անցաւ սահմանը և ոտք կոխեց պարսից հողի վրա։ Բայց մինչև այստեղ հասնելը, «Պերսիա» և «Թեհերան» մակագրութեամբ արկղներից ոչ մէկը չէր մնացել հաջի Միսաքի ջորիների մէջքի վրա, և ինքը՝ Մելիք-Մանսուրը՝ կեղծ վաճառականը անհետացել էր….

(Կը շարունակվի).

նոցա նման անձերից բաղկացած խմբի ուժից վեր է Թատրոնական արհեստը:

Ի դէպս պ. Սարգսեանցի բենեֆիսի մասին. Թատրոնական մասնաժողովին ներելի չէ ամեն մի գերասանին, որը առաջին անգամն է բեմը դուրս գալիս, բենեֆիսներ նշանակել:

Եթէ մասնաժողովը ամեն մի գերասանին ուզում է բենեֆիս տալ, գոնէ տեղերի գները սովորական նշանակէ: Եթէ այդ երեկոյ տեղերի գները սովորական լինէին, գուցէ 1-ին, 2-դ և 3-դ կարգերը ամենեին դատարկ չը լինէին, այն ինչ միացած բոլոր աթոռները ծախված էին:

Գները աւելացնելով չէ կարելի դեֆիցիտները ծածկել (եթէ ենթադրենք, որ բենեֆիսի կէսը մասնաժողովինն է), այլ գործով և ամեն մի գերասանին բենեֆիսներ տալով, նոքա կարող են աւելի ևս մեծանալ:

Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՈՐՕԴԻՑ ստացանք տիկին Նինօ Առաքելեանցից 25 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի հայ սովատանջների:

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ պ. Ս. Բարանասեան ուղարկում է մեզ 34 ր. յօգուտ Վանի սովատանջների և գրում է մեզ հետևեալ նամակը. «կամենալով մի փոքրիկ օժանդակութիւն հասցնել Հայաստանի սովատանջ զաւակներին և որպէս զի այս վսեմ բաղէն կրթող նշանակութիւն ունենայ մանուկ սերնդի համար, ես իմ տանը մանկական ներկայացում սարքեցի, որից գոյացած արդիւնքը, 34 ր. յանձնում եմ ձեզ, իբրև հասարակական պաշտօնեայի, որպէս զի ուղարկէք ուր հարկն է: Միշտ կենդանի օրինակները աւելի զօրեղ, աւելի կրթող ազդեցութիւն են ունեցել, քան վերացական գաղափարները: Ցանկալի է, որ այսպիսի մեծ ճգնաժամում, երբ հայութեան բաղդն է որոշվում, հասարակութեան գործող դասը ընդհանուր ոգևորութենից օգուտ քաղելով, աշխատէր ազդել մանուկ հայութեան վրա, ներշնչէր նրա մէջ ազգասիրական գաղափարներ: Գուցէ այդպիսով ապագայում աւելի չէինք ունենայ գանգատվելու հայերի սառնասրտութեան վրա»:

—

Վ. ԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ պ. Մ. Ա. Գ—եան ուղարկելով մեզ 14 րուբլ յօգուտ Վանի սովատանջների աւելացնում է. «Ես ժողովեցի այստեղ 20 րուբլ և յանձնեցի այդ գումարը մի պարոնի, որ նոյնպէս նուէրներ էր հաւաքում նոյն նպատակով. կարծեմ նա արդէն ուղարկել է իր ժողոված գումարը «Մեղու» լրագրին: Իսկ ես շարունակելով հանգանակութիւնը հաւաքեցի առա 14 րուբլ հետևեալ անձինքներից. Օշական գիւղի բնակիչ Մըկրտիչ Մօրիկեանց հաւաքեց 7 րուբլ իր գիւղում, իսկ այստեղ հետևեալ պ. պ. տուեցին. Աբրահամ Մանուկեան 1 ր., Նիկողոս Յովսէփեան 1 ր., Յովհաննէս Մուրատեան 1 ր., Ղազար Պապաջանեանց 3 ր., և Վախտանգ Փարսատանեան 1 րուբլ: Ընդամենը 14 րուբլ»:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ Կարապետ վարդ. Այվազեանից ըստացանք 10 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի սովատանջների:

—

Ստացանք ցխինվալցի Միքայէլ Յովհաննէսեան Մէհրաբեանցից 5 րուբլ յօգուտ Վասպուրականի սովեալների:

—

«Արարատեան» ընկերութեան համար ստացանք 2 րուբլ ԿԱՐԱՍՈՒԲԱԶԱՐԻՑ, պ. Յովակիմ Պէկլարեանից:

—

ՆԵՐՔԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ ստացանք յօգուտ Վասպուրականի սովալլուկների 5 րուբլ: Նուիրատուները սրանք են, որոնցից իւրաքանչիւրը մի մի րուբլ են տուել. Հայրապետ, Յովհաննէս, Թումիզար, Զումրուխտ և Լիզա Զարգարեանք:

—

Ռուսաց «Голосъ» լրագրում տպվեցաւ մի հետաքրքիր առաջնորդող յօդուած հրէաների մասին (№ 76). Լրագիրը այն կարծիքն է յայտնում որ հարկաւոր կը լինէր ռուսաց հրէաներին պետութեան միւս հպատակների հետ հաւասար քաղաքական իրաւունքներ տալ:

—

Կիրակի, 30-ին մարտի, կայացաւ ԹԻՖԼԻՍԻ ժողովարանում Թիֆլիսի փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը: Նախագահում էր Գէորգ Եւանգուլով: Ընկերութեան տարեկան հաշիւը և զեկուցումը կարդացվելուց յետոյ, եղան վիճաբանութիւններ: Խորհրդի պատգամաւորներ ընտրվեցան պ. պ. Գ. Եւանգուլով և Պ. Մելիք-Կարակօզով: Վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցան պ. պ. Ա. Բէյմիրզեւ, Գ. Տէր-Ալէքսանդրով և Ն. Գարսոեւ:

—

Խնդրում ենք մեր բաժանորդներից, որոնք իրանց հասցէն փոխում են, ուղարկել խմբագրութեանը երկու եօթ-կօպէկանոց փօստի մարկա և նոր ադրէսի հետ նամակի մէջ յիշել թէ մինչև այս ժամանակ ո՞ր քաղաքումն էին ստանում «Մշակը» որպէս զի գրքից ջնջենք նրանց հին ադրէսը և գրենք նորը: Եթէ ոչ, մօտ հազար բաժանորդներին չենք կարող անգիր յիշել թէ պ. Կիրակոսեան կամ Մարտիրոսեան ինչ քաղաքումն էր ապրում և ո՞ր քաղաքից նրա հին ադրէսը պէտք է ջնջենք: Նամակը պէտք է այս ձևով գրել. «Ես ստանում էի մինչև այժմ «Մշակ» լրագիրը այս ինչ քաղաքում (գրել քաղաքի անունը), իսկ այժմ խնդրում եմ ուղարկել ինձ ձեր լրագիրը այս հասցէով (գրել նոր հասցէն)»:

—

Հինգշաբթի, ապրիլի 3-ին, Ամառային Թատրոնում կը լինի յօգուտ սովատանջների գրականական-երաժշտական երեկոյ կենդանի պատկերներով, երեկոյի նպատակին յարմար, նկարիչ Կօլլինի աշխատութեամբ: Կը մասնակցեն տ. Ն. Պ. Ղամբարեան, օր. Վ. Բ. Խոսրովեան, օր. Սիրանոյշ, պ. պ. Մէսխի, Ադամեան և ուրիշներ: Թատրոնական օրկէստրը կը կատարէ պ. Զուխաջեանի «Արշակ II»-ի ուվերտիւրան, իսկ օր. Սիրանոյշը նոյն հեղինակի «Ave Maria» ռոմանսը: Ցաւում ենք, որ մեր հասարակութիւնը անտարբեր չի մնա դէպի այսպիսի մի նպատակով տուած երեկոյ, մանաւանդ, որ տեղերի գինը սովորականն է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բեռլին, մարտի 31

Այստեղ նորերումս հիմնվել է մի ընկերութիւն, որ նպատակ ունի էլէկտրականութեանը որքան կարելի է նշանակութիւն տալ արուեստագործութեան մէջ և նրան գործադրել ոչ միայն իբրև լուսաւորող սկզբունք (լապտերներ), և իբրև միջնորդ գրագրութեան մէջ (հեռագիր), այլ նոյնպէս իբրև շարժիչ ոյժ (motor): Օրինակ նպատակ կայ մի էլէկտրական երկաթուղի կառուցանել այստեղ քաղաքի մէջ, որ շինած կը լինի տների կտուրների մակերևոյթին: Այս ընկերութեանը, որ «Electrotechnischer Verein» անուն է կրում, նախագահում է պ. Ստեֆան (Stephan), կայսրութեան փօստերի և հեռագիրների կառավարիչը: Անդամների թւում երևելի արուեստագործներ և ուսումնականներ են գտնվում, ինչպէս պ. Վէրնէր Զիմէնս, Հէլմհօլց և Կիրխօֆ պրօֆէսսօրները և այլն: Ընկերութիւնը երկու ամսվայ մէջ հասաւ իր անդամների թւի վերաբերութեամբ 2000-ի, մի թիւ, որին սովորաբար դժուարութեամբ են հասնում որ և է ընկերութիւններ:

Այժմ էլէկտրականութիւնը օրվայ հարց է դարձել և նրան աշխատում են ամեն ձևով գործադրել: Նորերումս, օրինակ, պ. Զիմէնս (Siemens) Լօնդօնում փորձեր է արել էլէկտրական լուսի ազդեցութեան վերաբերութեամբ բուսականութեան վրա և նրան աջողվել է ծաղիկների (գլխաւորապէս բացիկների) կոկոնները մի քանի ժամվայ մէջ ծաղկեցնել էլէկտրական լուսի ազդեցութեան միջոցով: Այս փորձերը այստեղ, Բեռլինի մէջ էլ, կրկնվեցան ընկերութեան վերջին նիստի ժամանակ: Դա նոր գիւտ չէ, որ լոյսի կապոյտ և մանիշակագոյն ճառագայթները աւելի մեծ ֆիզիօլօգիական ազդեցութիւն ունեն, քան թէ կարմիր, դեղին և կանաչ ճառագայթները և որ էլէկտրական լոյսը գլխաւորապէս «ֆիզիօլօգիապէս» ազդող ճառագայթներից է բաղկանում, բայց այդ փորձերը ծաղիկների վրա բոլորովին նոր են:

Մի այլ պարոն գործ է ածում էլէկտրական լոյսը և բժշկական հետազօտութեան համար, մանաւանդ ներքին օրգանների: Երկաթէ թելերը, որոնցով անցնում է էլէկտրական հոսանքը, նա շրջապատում է ապակիի մի բարակ խողովակով և մտցնում է այդ խողովակը, օրինակ, բողազի, ականջի, կամ մի այլ օրգանի մէջ առհասարակ, որին պէտք է հետազօտել: Այդպիսով հետազօտվող օրգանը ներսից լուսաւորվում է էլէկտրական հոսանքի լուսով: Նրան աջողվել է մի ձուկի ստամոքսի մէջ այս տեսակ խողովակը մտցնել, որից ձուկը, շարունակելով լողալ, բոլորովին թափանցիկ դարձաւ և այն աստիճան թափանցիկ, որ կարելի էր նրա ներքին կազմուածքը հեշտութեամբ տեսնել: Այս փորձը ձուկին բոլորովին չը վնասեց և դրանից յետոյ, երբ խողովակը հանեցին, նա կրկին առաջվայ տեսքը ընդունեց:

Այս անգամ թոյլ եմ տալիս ինձ գիտութեան շրջանից այսպիսի նորութիւններ հաղորդել, մտածելով որ դրանք հետաքրքիր կարող են լինել «Մշակի» ընթերցողների համար:

«Մշակի» համարները կանոնաւոր կերպով ստանում եմ: Գր. Նիկողոսեանի յօդուածները ես մեծ համակրութեամբ կարդում եմ և մանաւանդ հաւանում եմ նրա թէև երբեմն ծանր, բայց չափազանց բազմատեսակ և ճոխ լեզուն:

Կ. Պօլսի ընկերութիւնների մինչև այժմ չը միանալը ինձ զարմացնում է: Դա ինչ տարօրինակ ձգտումն է, հայերի մէջ, անդադար և շարունակ նոր ընկերութիւններ հիմնել, փոխանակ աշխատել եղածները պահպանելու և բոլորի ոյժերը կենտրոնացնելու: Ես բոլորովին համաձայն եմ այն դատողութիւնների հետ, որ «Մշակը» անում էր այս առիթով:

Ստացայ «Die Oeconomische Lage» բրօշիւրի մի քանի օրինակներ և տարածեցի մեր բարեկամների մէջ:

Ահա ինչ է գրում ինձ այդ բրօշիւրի առիթով մեր բարեկամ հօլլանդացի Ֆ. Դ., որին նոյնպէս ուղարկեցի բրօշիւրը:

«Խակոյն վերջացրի «Die Oecon. Lage der Armenier in der Turkei» բրօշիւրի ընթերցանութիւնը: Ես կարող եմ երևակայել, ինչքան անմխիթար պէտք է լինի հայերի դրութիւնը Թիւրքիայում և ինչպէս նրանց թշուառ դրութիւնը մօտ է ձեր սրտին, մանաւանդ որ անզօր էք զգում ձեզ նրանց օգնելու: Դարձեալ անգլիացիներն են այն միակ ազգը որ հնար կունենային օգնել հայերին, բայց այժմ Անգլիան ունի մի կառավարութիւն, որ իմ կարծիքով, մարմնացած անազնւութիւն է: Մեզ էլ զայրացնում է այն եղանակը, որով Դիզրաէլի վարվում է մեր երկրացի տրանսվալցիների հետ: Այդ ամօթալի կառավարութենից հայերն էլ ոչինչ օգնութիւն սպասելու չունեն: Եթէ, մինչև անգամ, Թիւրքիան ընկնելու լինի, ձեր ցեղակիցների համար, իմ կարծիքով, ոչինչ բարելաւութիւն սպասել չէ կարելի: Այն ժամանակ Փոքր-Ասիան կատարելապէս կը տիրապետվի անգլիացիներով, որոնք եթէ շարունակելու լինեն այնտեղ Բիկօնսֆիլդի քաղաքականութեան եղանակը, նոյնը կանեն հայերի հետ, ինչ որ անումեն նրանց հետ թիւրքերը, իսկ գուցէ աւելի էլ վատ կը վարվեն նրանց հետ»:

Ահա եւրոպացու, հօլլանդացու կարծիքը Բիկօնսֆիլդի կառավարութեան մասին:

Եւ դա անհատական կարծիք չէ: Շատերը Եւրոպայում բաժանում են այդ կարծիքը Անգլիայի այժմեան կառավարութեան մասին:

Չէ կարելի չուրախանալ որ այս բրօշիւրը, ինչպէս տեղեկանում եմ «Մշակից», այժմ թարգմանվում է և ռուսերէն լեզուով, որովհետև որքան աւելի տարածվեն տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին, այնքան լաւ է: Գուցէ երկրի դրութեան չը ճանաչելն է պատճառը, որ նրա վրա այն ուշադրութիւնը չեն դարձնում, որին նա արժանի է:

Անդրէաս Արծրունի

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, մարտի 16/28

Հզօր ազգասիրութեանդ շնորհիւ, մեզ ալ նուէրք ռուսահայոց եղբարց յորդահոսան կը ժամանեն: Սոքա ամենքեան ըստ ձեր հաշւոյ թէև 14,000 րուբլի են, 13,000 րուբլին ըստ մերի հաշւոյ սոսկ ձեր հանգանակութեան, իսկ 1200 րուբլին «Մեղու» լրագրոյ հանգանակութեան արդիւնք են *):

Մենք, ատ Տէր, ամենայն ճիգ կը թափեմք, հայրենեաց պիտոյից չափով, մեր հանգանակութեան գումարն մեծացնելու համար, առաջի մեր աչաց ունելով միշտ սերմացանութեան խնդիրն, առանց որոյ, ընդ անվերջանալի սովոյ կռուել մեզ հարկ պիտի լինի: Դուք ձեզմէն գիտէք, թէ որչափ բազմապահանջ է մեր պաշտօնին այս մասն, ուստի կը համարձակիմք յիշեցուցանել ձեզ, թէ հարկ կայ յետին բարձր հրաւէր մի ևս կարդալու մեծ հայ վաճառականութեան, որ եթէ զաշխարհ հայոց չէ կարող գնել, այլ ապահով եմք թէ կարող է գէթ սորա մարդն փրկել:

Այս առթիւ կը յղեմք ձեզ, մեր այսօր հրատարակած մի յայտարարութիւնն որ զուրկ չէ ի կարևորութենէ այսպիսի պարագայից մէջ:

Վանայ հեռագրական ճանապարհն վերահաստատուեցաւ:

Ահա Վասպուրական և Բասենոյ աշխարհք, որոց միմիայն հացին համար մեր գանձն սպառեցաւ, այսպէս նօթեալ կաղաղակեն:

Վան 6/18 մարտ.

«Իբրև կայսերական շնորհք, մեր խնդրած երկու հարիւր քիլէ ցորենոյ վերաբերեալ հեռագրոյն դեռ պատասխանն չառինք. Էլզաքի, Գազայի մէջ, քան զհարիւր առաւել ոգիք սովամահ եղան, միւս գաւառներ, նոյնպէս թշուառ վիճակի մէջ չեն, ճանապարհք ձմեռան պատճառաւ խափանեալ են, որոյ համար հզօր և արագ օգնութեանց կարօտ եմք»: Երեմիայ Եպիսկոպոս

Վան, 11/23 մարտ.

«Այսօր ձեր հեռագիրն ընկալայ, հոս քաղաքի մէջ արմտիք չը կան, գաւառիս ամբարին մէջ միայն տասն օրվան համար ցորեան կայ, եթէ ի Պիթլիսէ մեր խնդրած յիսուն հազար քիլէ ցորեանն չի հասնի, ապրել դժուարին և անկարելի պիտի լինի»: Աղաթօն

Թիֆլիս 14/26 մարտ.

«Վանէն կը հեռագրեն թէ Աղբակայ մէջ սովն անբացատրելի կերպիւ սաստկացած է, 150 ոգի անդ սովամահ եղած են, հարիւրաւոր աղջկունք ի գիւղօրէից փախստական Վանայ քաղաքին փողոցներուն մէջ կը թափառին և կը պառկին, երեք հարիւր մանուկ անօթութենէ հիւանդ են, Խրիմեան Արքեպիսկոպոս սոցա համար հիւանդանոց մի բանալ ձեռնարկած է, օգնեցէք սմա այս բարի ձեռնարկութեան համար:

Առանց զօրաւոր օգնականութեան, Վասպուրական պիտի կորնչի, մեծաքանակ գումարք միայն զայն կրնան փրկել»: «Մշակ» լրագրոյ խմբագիր

Արծրունի

Վան 14/26 մարտ.

«Հեռագրական թելոց տասն օրուընէ ի վեր ընդհատման պատճառաւ ուշ այլ ի նոյն ժամու ձեր 14, 15, 17, 20 թուականաւ հեռագրերն ստացանք. քաղաքն թշուառ, այլ գաւառներ մանաւանդ Պաշգալէ, Շիճաք, Մոկս և Խաւացոր աւհաւոր վիճակի մէջ են. Մասնախմբեր հաստատած եմք. փտահ եղէք ի սեզ, ձմեռան անագին դժուարութիւնք կը յարուցանէ մեր ճգնանաց:

Մեր թշուառութեան առաջին պատճառն այս է, զի վեց ամիս յառաջ անխոհեմաբար արմտիք ծախուեցան: Յարքունի ամբարէ Պիթլիսի ցորեան խնդրեցինք, այլ Վիլայէթի կառավարութիւն դըժուարութիւն կը յարուցանէ փոխադրութեան մասին, եթէ խիստ և արագ հրամանաց զօրութեամբ ի Պիթլիսէ մեզ օգնութիւն չի հասնի, բնաջինջ պիտի լինիմք: Շնորհակալութիւն առ ամենայն բարերարս մեր»: Նախագահ Սովելոց Մասնախմբի

Խրիմեան

Կարին 4/16 մարտ

«Ի բաց առեալ Քարաքիլիսէի սովեալներն, Ալաշկերտի քաղաքին մէջ 2600 ոգի օրական պարենոյ յետին աստիճան կարօտ են: Ձեր յղած գումարն անբաւական է»:

Սովելոց Մասնաժողովոյ Ատենադպիր

Պալլարեան

Կարին 1/13 մարտ

«Բասենոյ դաշտի բնակիչք ամենքեան հացի կարօտ են. կաղաչեմք զի Ալաշկերտի համար ձեր յղած գումարի կէսն Բասենոյ դաշտին յատկացնէք, սոցա սերման կարօտն գրով պիտի յայտնեմք»:

Սովելոց Մասնաժողովոյ Ատենադպիր

Պալլարեան

Այս սրտաճմլիկ տողերն շատ են, զամենայն սիրտ թէ և քար, գթութեան մերձեցնելու, և մեք զայս ամենայն նախագուշակելով ոչ ունայն ազաղակեցինք, ոչ ունայն հանգանակութեան լայն ձև և ասպարէզ տուաք:

Այսօր ամբողջ Փոքր-Ասիա, ի Պաղտատէ մինչև ցԿարին, ցՎան, ցՊիլէճիկ և ցՆիկոմիդիա, որպէս ի մօտոյ մանրամասնաբար պիտի յայտարարեմք նօթեալ կը հեծէ:

Սով կայ, երկիւղ կայ սովոյ ամառնային, վախ կայ և գուցէ սաստկագոյն երկրորդ սովոյ ձմեռնային, եթէ դրամական հիւծումն իսկ միանգամայն ի նկատի առնլով չի շինեմք այսօր մեր ամենայն կարովով ընդդէմ սովոյ ներկային:

Ուստի հրաւէր կը կարդամք հանգանակող մարմնոց, ըստ աճագնութեան համատարած սովոյ զլուխեանց աշխատութիւնն և աշխոյժն բազմապատկելու, տուողաց կրկին տալու, ի գործ ողորմածութեան յեղյեղցողաց փութալ ողորմելու, հրաւէր կը կարդամք գլխաւորապէս կանացի սեռին, ամբողջ մարմնով սովոյ դէմ իւր գթութեամբն կանգնելու, զի պէտք է որ գիտնամք երբ գարնանային արևն մեր ճակատներն կը շոյէ, սով մերթ սառնաշունչ մերթ հրաշունչ զմարդ ի Հայաստան կը կաշկանդէ և ի Միջագետ կը խարշէ:

Սովելոց Կ. Պօլսի Կենտ. Մասն. Ատենապետ

Ներսէս Կիւլպէնկեան

*) Այս նամակից յետոյ ստացանք մի նամակ, որի մէջ մասնաժողովը յայտնում է թէ ստացաւ մեզանից 15,000 ր.:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

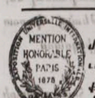

Իր յատկութիւններով մարմնի մասերի, մանաւանդ ոտքի մատների քրտինքից առաջ եկած փտումն ոչնչացնող յատուկ նիւթը,

ԳԱԼՄԱՆԻՆ

անունով, ծախվում է Եւրոպայի բոլոր մեծ քաղաքների դեղատներում և դրոգիստների մօտ: Գլխաւոր դէպօ նիւթի հնարող Ֆարմացիի մագիստրոս Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿՈՒ դեղատան մէջն է գտնվում, Վարշավայում, Լէշէկտօրսկի փողոց, № 35: Գալմանինի մեծ արկղիկը արժէ Վարշավայում 50 կոպ., աւելի փոքրը 30 կ.: Պէտք է զգուշանալ խարդախումներից:

2—25 (1) Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿԻ

Nous recommandons aux jeunes gens qui désirent aller en France terminer leurs etudes, l'Institution ROUSSEL à MARSEILLE. (Cours Julien, 14).—Des soins particulièrs sont, donnés aux langues vivantes. Sadresser á l'Institution, qui envoie un prospectus.

2—4

ՆԵՐԿԱՅ 1880 ԹՒՈՒՄ ԿԸ ՏՊԱԳՐՎԻ

„ԿԱՅԾԵՐ“

ՎԷՊ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հեղինակութիւն ՐԱՖՖԻ

Վէպը բաղկացած կը լինի երկու առանձին հատորներից, իւրաքանչիւրը կը բովանդակէ մօտաւորապէս 400 տպագրված երեսներ: Ամեն մէկ հատորի գինն է 1 ր. 50 կ., իսկ միասին 3 ր.: Մէկ հատորի համար առանձին ստորագրութիւն չէ ընդունվում:

Ստորագրվել կարելի է ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՄ այն պարոնների մօտ, որոնք բարեհաճել են բաժանորդներ հաւաքել «ԿԱՅԾԵՐԻ» տպագրութեան համար, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պէտք է դիմել «Մշակի» խմբագրատանը Յ. ՄԵԼԻՔ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ:

Մամուլի տակից դուրս եկաւ դօկտոր Բօկի «Ուսումն առողջապահութեան» գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը: Գրքի պահեստը գտնվում է Զաքարիա Գրիգորեանցի Կովկասեան Դրավաճառանոցում: Գինն է 35 կոպ.

Գ. ԱԴԱՄԵԱՆԸ ցանկանում է ԴԾԱԳՐՈՒԹԵԱՆ և գոյների բաղադրութեամբ ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ դասեր տալ: Պայմանների մասին կարելի է նրա հետ խօսել նրա բնակարանում, Գօլովինսկի պրօսպէկտի վրա, Մուխրանսկու տանը, Կոտրի տակ, առաւօտները 10—12 ժամ, և երեկոները 5—8 ժամ: Դասերը կարող է տալ թէ իր բնակարանում և ցանկացողների տները այցելելով: Նոյնպէս ընդունում է պատուէրներ ԿԵՆԴԱՆԱԳԻՐՆԵՐ նկարելու համար:

9—10

Օրերումս դուրս եկան մամուլի տակից և վաճառվում են Զ. Գրիգորեանցի Կովկ. գրավաճառանոցում:

1. Եղամեան—քերթուածք և թարգմանութիւնք. Տփխիս 1880 թ. գինն է 1 ր. 25 կ.:

2. Դօկտոր Բօկ—Ուսումն առողջապահութեան Տփ., 80 թ. — 35 կ.:

3. Ֆրէյդուն—Տաւիզ յիմարի Տփ. 80 թ. — 30 կ.:

4. Պուկասեանց—ընդհանուր պատմութիւն հայոց դպրոցների համար, հ. ա. Տփ. 80 թ. — 80 կ.:

5. Գամառ-Քաթիպայ — մանկական երգեր 80 թ. անկազմ — 15 կ.:

6. Նոյնը կազմած — 25 կ.:

7. Սիլվիօ Փէլլիքօի Հոխմինացին փրանկիսկէ (Ֆրանչէսկա դա Ռիմինի). Դանտէի Ֆրանչէսկան, Լէօփարդիի առ Իտալիան. Տարօնոյ ծերը: Ռ. Մ. Ի. Պ. Տփ. 80 թ. գինն է — 70 կ.:

9—10

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 1 ԺԱՄԸ:

Երկուշաբթի. Գավրօնսկի կանանց հիւանդ. Գօրալեվիչ ներքին հ., Բօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Քիւշարեանց խիրուրգիական և աչքերի հ., Շտեմբօրսկի վեներական և կաշու հ., Բարայեան ջղային և հոգեկան հ.:

Երեքշաբթի. Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Վգօրօվ վեներական և բողազի հ., Ռէյխ աչքի հ., Բախուտով մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ. Կրասնօգլեադօվ, Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ և Բուդկօվսկի ներքին հ., Շտէյմբօրսկի վեներական և կաշու հ., Աստուածատուրօվ կանանց հիւանդութիւնների:

Հինգշաբթի. Վգօրօվ վեներական և բողազի հ., Բօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Քիւշարեանց սիֆիլիսի և սեռական օրգանների հ.:

Ուրբաթ. Գավրօնսկի կանանց հ., Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Կրասնօգլեադօվ և Լիսիցեվ ներքին հ., Բախուտօվ մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ., Շտէյմբօրսկի և Աստվածատուրօվ վեներական և կաշու հ., Բարայեվ ջղային և ներքին հ.:

Շաբաթ Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Բարօվ կուրծքի հ., Սանկօվսկի վեներական և կաշու հ.:

Բացի այդ բժիշկ Վգօրօվ բժշկանոցի մէջ ընդունում է անվարձ աղքատ հիւանդներին ամենայն օր երեկոյեան 4—6 ժամը:

Բժիշկ Բարաեվ չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը ընդունում է իր տանը բժշկանոցի հիւանդներին էլէկտրիական բժշկութեան և ներքին հ. համար: Բնակարանը գտնվում է Սերգիեվսկայա փողոցի վրա, Բայանդուրովի տանը:

Ատամնաբոյժ Օբրեխտ աղքատ հիւանդներին բժշկանոցի տոմսակով ընդունում է ամենայն օր, ամենայն ժամանակ:

Բացի կիրակի օրերից ամենայն օր առաւօտեան 9—11 ժամը բժշկանոցում լինում է մանկաբարձ կին հիւանդ կանանց ընդունելու համար:

Բժշկանոցի դիրեկտոր Լիսիցեվ:

Ս. Միխաէլեանցի ի նորոյ յիշեալ տպագրութիւնների ամեն մի տպագրութեան մնացած բոլոր օրինակները միասին գնողներին (Թիֆլիս, Հայոց Վանքի Մեծ և փոքր փողոցների անկիւնում, տպագրողի սեպհական տանը, № 4/2, բնակարան № 6) կը վաճառուին յետագայ գներով:

1. Հայկական Քնար, երգարան, 8 ծալ, եր. 712 և առանձին 32 եր. այբբենական ցանկ, երկուսը միասին . . . . 70 կ.

4 Հազար օրինակից մնացել է մօտ հազար օրինակ, մօտ 700 րուբլու:

2. Կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան պատմութիւնը և տեսութիւնը, զանազան առանձին յաւելուածներով, 8 ծալ, եր. 274 . . . . 20 կ.

1200 օրինակից մնում է մօտ 700 օրինակ, մօտ 140 րուբլու:

3. Վայելչագրութեան գաղափարներ, 4 ծալ, 24 երես: 6 հազար օրինակից կը լինի մնացած մօտ 4 հազար օրին., մօտ 500 րուբլու: . . . . 10 կ.

4. Պուստ մելանով տպած վայելչագրութեան վարժութիւններ, որ տպածի վրա սև թանաքով գրելով, գիւրութեամբ կարելի լինի ուղղել և գեղեցկացնել ուսանողի գրութիւնը: № 1—№ 5, հատորակ թղթի գնով, տ. ստօպան, կամ 480 թերթը, 4 րուբլի, մօտ 340 ստօպ, մօտ 1360 րուբլու: Թերթը մի կոպէկից պակաս:

5. Տողաշարներև տողացանցեր մեծ թաղաղ, 4 երես տպած, 6 հազար օրինակից մօտ 4 հազ. օրինակ կը լինի, մօտ 52 րուբլու, թերթը . . . . 5 կ.

6. Կօմբ ուսուցչապետի և անգղիացւոց թագուհու բժշկի խնամատարութիւն երեխայոց, 8 ծալ, եր. 300: . . . . 15 կ.

1200 օրինակից մօտ 300 օրինակ կը լինի մնացած, մօտ 52 րուբլու:

Մի քանի այլ տպագրութիւններ մօտ 20 րուբլու:

Տպագրողը ինքը բնակվում է Ս. Պետերբուրգ, Знаменская, домъ № 22, кв № 7, на углу Басейной.

Վաճառվում է նոր հրատարակված «Յիսնաղե Տաւիզ» Փրէյդունի գրքոյկը պ. Զ. Դրիգորեանցի և Կենտրոնական գրավաճառանոցներումը: Գրքոյկի Գինն է 30 կ., գաւառներից ցանկացողները կարող են ուղղակի գիմել Պ. Յովհաննէս Սուզանաճեանցին հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ. Ивану Артемьевичу Сузанаджіанъ. на Петхайнской ул. собственый домъ № 13.

1. Երգնկեանց քահանայ—Մանկական երգարան, երգեր և պար-երգեր ընդունված է Ներսիսեան և Գայանեան դպրոցներում. գինն է . . — ր. 20 կ.

2. Մեծատուրեանց—Երգարան աղջկանց և աշակերտուհեաց Հայկական ուսումնարանաց . . . . . 1 ր. — կ.

3. Բժիշկ Բ. Նաւասարդեանց. Դիֆտերիտ բողազացաւ . . — ր. 25 կ.

4. Բժիշկ Դ. Տէր-Գրիգորեանց—Վարակիչ հիւանդութիւններ.

(Ծաղիկ, կարմրուկ, սկարլատին, բծաւոր տիֆ, անդրադարձ տենդ, դիֆտերիտ, ընդհատ տենդ, խօլերայ, դեղին տենդ, որովայնատիֆ և ժանտախտ.)

Սոցա յատկութիւններն, ծագման և տարածման նշանակներն և նախապահպանողական միջոցներ:

Վաճառվում են Զ. Գրիգորեանցի Կովկասեան գրավաճառանոցում:

8—8

Փետրվարի 12-ից ԲԱՑՎԵՑ իմ ՍՈՒՄԲԱՏՕՎԻ տանը ԿՕՆԴԻՏԵՐԻ և ՀԱՑԱՐԱՐԻ (пекарня) մագազին «ВАРШАВСКАЯ ПЕКАРНЯ» վերնագրովը, որտեղ կը վաճառվին զանազան տեսակ խմորեղէններ, նոյնպէս կը վաճառվին զանազան տեսակ կօնֆէտներ արժան գնով. թէ փոքր և թէ մեծ քանակութեամբ ցանկացողները կարող են ստանալ ԻՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՑ. Օտար քաղաքացիք կարող են դիմել հետեւեալ հասցէով. СОЛОЛАКИ, ВЪ ВАРШАВСКОЙ ПЕКАРНИ Мартиросу Ахназарову. Պատուէրները կը կատարվին ամենայն ճշգութեամբ, գնողներին մեծ զիջումն անելով և փոստի ծախսը մեզ վրա առնելով. կօնֆէկտների գինը փունտը 40 կոպէկից մինչև 1 ր.:

ДВОЙНАЯ ИТАЛІАНСКАЯ БУХГАЛТЕРІЯ

Մի երիտասարդ տալիս է հաշուապահութեան դասեր՝ բանկի, ֆաբրիկայի, առևտրական կօմիսիօնէրութեան, երկաթուղու և այլն: Հարցնել Թիֆլիսի Կաղեօնի Պալատում, կամ Սուրբ Նշանի փողոցում, Միրզօյ տունը դիմացը, № 17 պ. Յակոբ Տէր-Յակոբեանցին:

3—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ստարշինաների խորհուրդը յայտնում է պ. պ. անդամներին, որ ընդհանուր ժողովի վճռին համեմատ անդամական լրացուցիչ տուրքի 7 րուբլի վճարելը նշանակված է մինչև ապրիլի 1-ը 1880 թ.: Իսկ ով որ չի վճարի այդ փողը նշանակված ժամանակամիջոցին, կը համարվի ընկերութեան անդամութենից հրաժարեցրած:

Յունվարի 31-ին 1880 թ. Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Կովկասի Փոխարքան բարեհաճեց հաստատել Թիֆլիսի ընկերութեան հայերէն գրքերի հրատարակութեան կանոնադրութիւնը: Այս ընկերութիւնը մարտի 9-ին ունեցաւ ընդհանուր ժողով, որը ընտրեց իւր վարչութեան և խմբագրական մասնաժողով:

Այն անձինք, որոնք կը ցանկանան ընկերութեան անդամ գրուել, կարող են դիմել ընկերութեան գանձապահ պարոն Մովսէս Թառայեանին Թիֆլիսի Առևտրական բանկայ առաւօտեան 9-ը ժամից մինչև 2 ժամը: Իսկ այլ և այլ խնդիրներ և տեղեկութիւններ այդ ընկերութեան մասին ստանալու համար պէտք է դիմել ընկերութեան վարչութեան Նախագահ՝ պարոն Արգար Յովհաննիսեանին: Վարչութեան ատենադպիր Ա. Երիցեան:

4—10

Տպագրութեան համար պատրաստ են. «Դօն Կարլոս» (հետազննութիւն Յշմարտութեան) Պրէսկօտտի, «Աբրահամ Լինկօլն՝ ստրուկներին ազատող» Վիլհելմ Հօֆմանի, և Մօլիէրի «Ամուսնացողներին խրատ» հայթարգմանութիւնները:

Թարգմանվումեն Մօլիէրի հետ «Տարտիւֆ կամ Կեղծաւոր» և «Կեղծ հիւանդ» կատակերգութիւնները:

Անցած փետրվարի 17-ից նոտարական ակտով վերջացնելով բոլոր դրամական հաշիւները իմ առևտրական ընկերակցութեան վերաբերութեամբ Թիֆլիսի 2-դ գիլդիայի վաճառական ՍԵՐԳԷՅ ԳՐԻԳՈՐԵՎԻՉ ԼԱԶՐԵՎԻ հետ, սրանով յայտնում եմ, որ եթէ մի որ և իցէ մարդու մօտ կը գտնվեն ՄԻՆՉԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ԹԻՒԸ, իմ նրան տուած տոմսակներ (росписки) մասնաւոր և բանկային վէկսէլներ, և բոլոր ուրիշ պարտամուրհակներ և ակտեր, ես անվաւեր եմ համարում և ինձ պարտաւոր չեմ համարում վճարել:

Թիֆլիսի 2-դ գիլդիայի վաճառական ԴԱՆԻԷԼ ԱՐՏ. ԱԼԱՎԵՐԴՈՎ: